

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ УКРАЇНИ ДО ПЕРЕДОВИХ ПРОГРАМ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ ЄВРОПИ

Автори:

Михайло Гончар, Оксана Іщук, Павло Лакійчук

1. Тягар минулого.

Перш ніж братись за оцінку перспектив українського оборонно-промислового комплексу в контексті співпраці з ОПК Європи, слід визначитись з вихідними позиціями. Отримавши в дев'яностих роках значну частку радянського військово-промислового комплексу, незалежна українська держава розпорядилася цим спадком нерационально. Тридцять років хронічного браку коштів, розкраданням майна, корупції, нехтування інноваціями як ржа роз'їдали ОПК України. Через нерозуміння державними інституціями його ролі в системі національної безпеки і оборони держави роками накопичувалися системні проблеми, які вели до деградації вітчизняної «оборонки».

Головними гальмами розвитку ОПК України до 2014 року фахівці вважали відсутність державної стратегії його розвитку, спрямованої на збільшення спроможностей системи безпеки та оборони держави, обмеженість і нестабільність ринків збуту оборонних підприємств та організацій. Через мізерні обсяги держоборонзамовлення (ДОЗ), які не відповідали навіть запитам Міністерства оборони, внутрішній ринок оборонпрому був практично відсутній. На зарубіжних ринках, незважаючи на успіхи на окремих напрямках ВТС, Україна загалом позиціонувалася як продавець застарілого ОіВТ, яке вивільняється внаслідок скорочення Збройних сил¹.

Як наслідок – брак інвестицій у науково-дослідні роботи і, відповідно, відсутність високої мотивації інженерно-конструкторського персоналу та притоку молодих талановитих та ініціативних кадрів. Проблемою є старіння кадрів в оборонній промисловості, особливо адміністративно-технічного персоналу – середній вік працівників ОПК складає 54 роки. Це стримує розвиток підприємств і негативно впливає на конкурентоспроможність їхньої продукції. Середній вік управлінців структур, які є потенційними інвесторами, значно нижчий від віку менеджерів оборонних підприємств. Нове покоління менеджерів є більш адаптованим до сучасних

¹ Акімова І. Експортна орієнтація та її вплив на реструктуризацію підприємств країни // Україна на шляху до Європи / За ред. Л. Хоффмана, Ф. Мьоллерс. – К.: Фенікс, 2001. – С. 205–215.

умов і має інше бачення перспектив і шляхів розвитку галузі, ніж фахівців, чий світогляд сформований за часів СРСР.

Хронічною системною проблемою була і залишається неререформованість монополіста – Концерну «Укроборонпром». Підприємства концерну залишалися перевантажені надлишковими територіями та майном, мізерне фінансування на модернізацію виробництва – неможливо створювати сучасну зброю на обладнанні, яке пам'ятає ще радянські часи та зношене приблизно на 80%².

2. Агресія РФ: шокове (не)прискорення.

Окупація Росією Кримського півострова і вторгнення на Донбас у 2014 році, за логікою, мали б докорінно змінити ставлення держави до власного ОПК, втім цього, на превеликий жаль, не сталося. Протягом останніх восьми років до початку широкомасштабного вторгнення включно системних змін в структурі національного ОПК не відбулося – концепція «дороги замість танків» залишалася майже незмінно політично домінуючою.

З початком широкомасштабного вторгнення в Україну у лютому 2022 р. підприємства ОПК стали одними з пріоритетних цілей агресора для ракетно-бомбових ударів в глибині країни, так і для розграбування на тимчасово окупованих територіях. Знищенню підлягали національні акціонерні, приватні, казенні заводи Міністерства оборони. За підрахунками народного депутата, члена комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки Геннадія Касая, зі ста підприємств оборонної галузі, які мали найкращі фінансові показники за кілька років до вторгнення, щонайменше третина протягом 2022 року була обстріляна, знищена або перебувала у зоні бойових дій. Прямі та непрямі збитки українського військово-промислового комплексу від вторгнення РФ наразі не оприлюднені, але вже можна казати про приголомшливі суми – активи кожного з атакованих підприємств ОПК оцінюються щонайменше у 1-2 млрд. грн. Навіть у разі часткового руйнування або розграбування кожного з них, загальні втрати для галузі сягнуть щонайменше кількох десятків мільярдів гривень і, цілком ймовірно, вже перевищують 100 млрд. грн³.

Тим не менш, парадоксально, але навіть з урахуванням цієї катастрофи, зараз настає період нових можливостей для вітчизняного ОПК. По-перше, на фоні масштабних бойових дій, після етапу поставок партнерами України по «Рамштайну» переважно радянського ОіВТ, буквально за декілька місяців відбувся поступовий перехід (а в історичній перспективі – «вибуховий») до забезпечення ЗСУ західними зразками озброєння, техніки та обладнання, та, відповідно, боєприпасами і комплектуючими до них. Нові для нас системи озброєння потребують нових алгоритмів і технологій технічного обслуговування ОіВТ, їх ремонту та забезпечення. Цими технологіями

² Час змінювати філософію оборонки: Юрій Гусев про законопроект 3822 // АрміяІнформ. 19 березня 2021 [Електронний ресурс] / Ю.В. Гусев. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2021/03/19/chas-zminyuvaty-filosofiyu-oboronky-yurij-gusev-pro-zakonoprojekt-3822/>

³ Геннадій Касай. Як не втратити потенціал українського ВПК // Економічна правда. 16 лютого 2023 [Електронний ресурс] / Г.О. Касай. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/02/16/697129/>

володіють компанії ОПК країн-партнерів і вони зацікавлені в тому, аби ці процеси відбувалися якомога оперативніше, бажано якомога ближче до театру воєнних дій – тобто в сусідніх з Україною державах, а в ідеалі – на нашій території. На сьогодні ми маємо велику експертизу у використанні, модифікації, ремонті найрізноманітніших видів озброєння з усього світу.

В умовах, що склалися, часто не правлячі політичні групи, а саме підприємства-виробники зброї виступають рушійною силою, яка спонукає національні уряди приймати рішення щодо передачі Україні тих чи інших сучасних і перспективних систем – це фактичне тестування озброєння в умовах реальних бойових дій, справжня реклама їх продукції. Без взаємодії з українським ОПК їм не обійтись – це наша конкурентна перевага. Як відзначив в червневому інтерв'ю виданню АрміяInform заступник Міністра оборони України Володимир Гаврилов, станом на сьогодні Україні вдалося організувати ефективну співпрацю як з країнами-постачальниками техніки, так і з її виробниками у питаннях ремонту ОВТ⁴.

В цьому контексті слід нагадати, що про плани відкрити свій офіс в Україні заявив британський оборонний гігант BAE Systems, який згодом планує розгорнути у нас потужності з ремонту та виробництва ОіВТ. А також про те, що в Україну заходить німецький збройовий холдинг Rheinmetall, який має далекосяжні наміри створити спільне підприємство у бронетанковій сфері, передусім, з організації ремонту та обслуговування техніки, а згодом, можливо, і виробництва⁵. Турецька компанія Baykar розпочинає проект з будівництва в Україні заводу з виробництва ударних безпілотників Bayraktar TB2, а в подальшому і Bayraktar Akinci та Bayraktar Kizilelma (новий безпілотний винищувач)⁶. І це, очевидно, не останні сигнали. В кулуарах Паризького авіасалону-2023 заступник міністра з питань стратегічних галузей промисловості України Сергій Боев заявив агентству Reuters, що Україна веде переговори з виробниками зброї з Німеччини, Італії, Франції та Східної Європи щодо запуску ними оборонного виробництва на території України, і може підписати контракти найближчими місяцями⁷. Інший шлях – локалізація спільного виробництва в суміжних країнах, як, наприклад, організація виробництва 122-мм снарядів для ЗСУ концерном «Укроборонпром» разом із однією з країн НАТО.

Другий важливий момент – в державі сформувався безпрецедентний та повністю підтриманий суспільством запит на якісне, сучасне, потужне озброєння для ЗСУ. На хвилі волонтерства, паралельно з неповороткими державними структурами за підтримку армії взялися приватні виробники. І, слід відзначити, що не зарегульовані

⁴ У Міноборони розповіли про зміни щодо постачання ОВТ для ЗСУ // АрміяІнформ. 19 червня 2023 [Електронний ресурс] / В.В. Гаврилов. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2023/06/19/zminy-shhodo-postachannya-ovt-dlya-zsu/>

⁵ У Міноборони розповіли про надважливу річ в експлуатації західної техніки: як організовано ремонт зброї від союзників // Defence Express. 19 червня 2023 [Електронний ресурс] / В.В. Гаврилов. – Режим доступу: https://defence.ua.com/news/u_minoboroni_rozpozili_pro_nadvazhlivu_rich_v_eksploatatsiji_zahidnoji_tehniki_jak_organizovano_remont_zbroji_vid_sojuznikov-11939.html

⁶ <https://hromadske.ua/posts/v-ukrayini-vzhe-buduyut-zavod-z-virobnictva-bajraktariv-ministr>

⁷ Ростислав Вонс. Три країни збудують військові заводи в Україні // Главком. 20 червня 2023 [Електронний ресурс] / Р. Вонс. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/politics/tri-krajini-zbudujut-vijskovi-zavodi-v-ukrajini-935873.html>

відомчими інструкціями, орієнтовані на швидкий результат, вони досягли в цьому значних успіхів. Зокрема, у виробництві безпілотників – повітряних і морських, радіоелектронних засобів і програмного забезпечення до них.

Завдання держави в цьому процесі – не заважати, оперативно створювати і вдосконалювати законодавчу і нормативну базу. Йдеться про спрощення усіх бюрократичних процедур для налагодження масового виробництва ОіВТ, боеприпасів та програмного забезпечення на вітчизняному ринку⁸. Усе це потребує міжнародної кооперації й відповідного дипломатичного супроводу.

3. Від збройного «зоопарку» до системного підходу.

Основною конкурентною перевагою українського ОПК після війни має стати наше розуміння того, яка зброя потрібна у сучасній війні, а відповідно – розуміння, якою її потрібно робити. Інкорпорована в міжнародний збройовий бізнес оборонна промисловість – одна з небагатьох галузей економіки України, поряд з ІТ-сектором та агропромисловим комплексом, яка має перспективу прискорення підйому економіки.

Але є тут і «підводні камені» про які слід знати, аби своєчасно уникнути. Сьогодні ОіВТ ЗСУ – такий собі «зоопарк», який включає десятки і сотні моделей та найменувань техніки, однакових за призначенням, але дуже різних за характеристиками. Це – жах для логістів. Причому, більшість з цієї техніки формально навіть не стоїть на озброєнні нашої армії – на папері у нас на озброєнні зовсім інші види ОіВТ, частина з яких в реальності ніколи у війська навіть не надходила. Ситуація, що склалася, зрозуміла з урахуванням стану воєнних дій – гостра потреба в хоч-якій військовій техніці і зброї змушує діяти за принципом «з миру по нитці». Але це не нормально при розбудові Збройних сил в мирний час. Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба наголошує: «Так, це не ідеальне рішення, але такі реалії війни. Ми зараз тягнемо з усього світу все що можемо... Проблема «зоопарку» залишатиметься актуальною. З часом воно все викристалізується. ЗСУ скажуть: ми залишаємо два види бетеерів, оце наш базовий танк, це наш базовий літак»⁹.

В повоєнний період перед Міністерством оборони постане питання вибору основних типів штатної техніки ЗСУ, на які буде здійснюватись поступовий перехід. Це двоєдине завдання – з одного боку потреба забезпечити частини і з'єднання тою технікою, яка буде максимально відповідати поставленим перед ЗСУ (й іншими формуваннями Сил оборони) завданням, з іншого боку – мати достатній її модернізаційний потенціал на багато років вперед.

⁸ Розвиток виробництва Українських БПЛА, – Уряд підтримав відповідну постанову // Урядовий портал. 24 березня 2023 [Електронний ресурс] / Міністерство оборони України – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozvytok-vyrobnytstva-ukrainskykh-bpla-uriad-pidtrymav-vidpovidnu-postanovu>

⁹ Юрій Лящук. Кулеба розповів, чому в ЗСУ з'явився «зоопарк» військової техніки // Главком. 13 січня 2023 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/politics/kuleba-rozpoviv-chomu-v-zsu-zjavivsja-zoopark-vijskovoji-tehnikii-901911.html>

В таких умовах оптимальним буде вибір не найдорожчих та найкращих моделей, а тих, які ми здатні утримувати, модернізувати і оновлювати. Єдиний реалістичний вихід – зупиняти вибір на зразках, які в кооперації з нашими партнерами, зможуть ремонтувати, модернізувати, виробляти підприємства національного оборонного комплексу. І мова йдеться не тільки про пристосування до цього «старих» виробництв, а й про створення нових в співробітництві з партнерами. Очевидно, конкурентна боротьба за український збройовий ринок буде досить жорстка. І в ній Україна, український ОПК за підтримки держави, має зайняти не позицію пасивного споживача, а проактивну, партнерську. Як користувач і виробник. Більше того, як для перспективного члена Північноатлантичного альянсу – це не тільки наше право, а й обов'язок.

В якості прикладу можна навести нашого чорноморського сусіда – Туреччину, члена НАТО, який маючи значно слабші ніж ми стартові позиції, за порівняно короткий період пройшов шлях від споживача озброєння, наданого союзниками по Альянсу до експортера сучасних видів озброєнь майже в усіх сферах ВТС.

По-перше, аби розвивати власний ОПК, Анкара створювала і створює законодавчі умови для приваблення іноземних інвесторів, переважно з держав-партнерів по НАТО, аби ті розміщували свої виробничі потужності на її території. Починаючи колись з прямої закупівлі з елементами збиральної локалізації, Туреччина постійно і послідовно запозичує сучасні технології, яких їй бракує, у тому числі створюючи умови для їх локалізації. Україна також потребує значної кількості сучасних технологій, якими сама ще не володіє. По-друге, системне і спрямоване фінансування ОПК з боку держави – свідомою стратегією Анкари – Туреччина системно розвиває власні військово-технічні спроможності шляхом створення виробництва замкненого циклу.

Приклад: в 90-х роках минулого сторіччя Туреччина не мала власного військового авіабудування. Розпочавши з закупівлі американських винищувачів F-16, турки освоїли їх складання і виготовлення окремих деталей за американською ліцензією для цього літака – у тому числі співпрацюючи з компаніями General Electric та Rolls-Royce турецькі виробники освоїли спочатку складання, а потім і випуск двигунів F110 для F-16. Пізніше турецькі інженери розробили власний варіант модернізації F-16 OZGUR – літак, який має турецький двигун і озброєння¹⁰.

Це не поодинокий випадок. Аналогічно Анкара взаємодіяла з німецькими концернами на шляху розбудови практично «з нуля» своїх військово-морських спроможностей. Приклад Туреччини є взірцевим. Сьогодні турецьке виробництво відзначається високим ступенем автоматизації, а технологічні процеси не поступаються тим, які мають передові країни світу.

¹⁰ Ігор Копитін. Розвиток турецького ОПК: що може бути корисним Україні // Лівий берег. 14 січня 2021 [Електронний ресурс] / І.В. Копитін. – Режим доступу: https://lb.ua/blog/ihor_kopytin/475201_rozvitok_turetskogo_opk_shcho_mozhe_buti.html

4. Недоліки ВТС.

Необхідність швидкого реагування на потреби ЗСУ в контексті російської агресії проти України, висвітлили низку недоліків ВТС з зарубіжними партнерами. За узагальненими оцінками аташатів з питань оборони посольств України за рубежом можна констатувати наступні проблеми:

- відсутність єдиного підходу до розвитку ОПК з врахуванням критичного обмеження в часі та перспективних потреб ЗСУ;
- бездіяльність (корумпованість) органів, які повинні контролювати процес реалізації зовнішньоекономічних контрактів в ОПК;
- неготовність окремих виробників ОіВТ швидко та гнучко реагувати на потреби СОУ, бажання витратити фінансовий ресурс держави на проекти, які є неконкурентоздатними на зовнішніх ринках;
- підбір некомпетентних, малодосвідчених управлінських кадрів з низькими морально-діловими якостями;
- відсутність системної державної політики щодо реальної інтеграції підприємств ОПК України всіх форм власності до виробничих ланцюжків країн-партнерів;
- існуюча нормативно-правова база у сфері регулювання експортного контролю перешкоджає ефективній реалізації проектів з ремонту та модернізації військової техніки ЗС України на профільних іноземних підприємствах;
- низька якість приймання іноземного ОіВТ, яке може надходити у незадовільному технічному стані та без належного комплексу технічної документації, що значно ускладнює її подальше обслуговування та закупівлю запасних частин;
- нерегульованість механізму співробітництва між військовою прийомкою МО України та уповноваженими органами контролю якості країн-партнерів, що ускладнює гарантування якості військової техніки, призначеної для постачання в ЗС України;
- відсутність чітко визначених обов'язків та відповідальності дипломатичних представництв України та, зокрема, аташатів з питань оборони щодо супроводження та забезпечення контрактів з ремонту і модернізації військової техніки в інтересах ЗС України на іноземних підприємствах.

Даний перелік проблем неповний, але це основні з них, які потребують негайного вирішення без чого перспективи ВТС будуть виглядати похмуро.

5. Перспективи ВТС.

5.1. Двосторонні формати.

Говорячи про перспективи залучення України до передових програм військово-технічного співробітництва держав Європи, цілком можна скористатися прикладом Туреччини, особливо зважаючи на те, що Україна усе ще зберігає певні переваги для розгортання виробництва – доволі потужну науково-технічну базу, значну кількість кваліфікованих трудових ресурсів.

Найбільший обсяг зарубіжної військової допомоги Україні надходить через сусідню Польщу, яка перетворилась на найважливіший логістичний хаб для Сил оборони України. Та й Польща відіграє важливу роль як один з найбільших збройових

контриб'юторів для України. За оцінками польської сторони на кінець травня ц.р. військова допомога Польщі Україні перевищила 3 млрд. євро. Нещодавно, за повідомленнями ЗМІ, Польща передала ЗСУ 10 ударних гелікоптерів Мі-24¹¹.

У квітні під час офіційного візиту президента України В. Зеленського до Варшави, провідна компанія польського ОПК Polska Grupa Zbrojeniowa (PGZ) та ДАХК «Артем» уклали угоду про співпрацю щодо виготовлення 125-мм танкових снарядів для потреб ЗСУ¹². За оцінкою Центру східних досліджень, рішення про закупівлю зброї, ухвалене під час згаданого візиту до Варшави, означає, що польський ОПК стає основним постачальником сучасного озброєння для сухопутних військ ЗСУ. Більшість озброєнь для сухопутних військ, які Україна може розраховувати отримати, є або буде надходити з Польщі: 155-мм самохідні гаубиці «Краб», колісні бронетранспортери «Росомак», самохідні міномети «Рак», ПЗРК Piorun, карабіни GROT¹³. В подальшому не виключені постачання новітніх БМП «Борсук». Результатом польсько-української співпраці (КБ «Луч» та Mesko) став ПТРК «Пірат». Є й низка інших перспективних напрямків співпраці ОПК двох дружніх країн.

Перспективним вбачається ВТС з **Чеською Республікою**. Чехія надає активну підтримку Україні. За повідомленнями прем'єр-міністра П. Фіали, Чехія після початку російського повномасштабного вторгнення вже передала майже 700 одиниць важкої техніки та понад 4 мільйони різних боєприпасів Україні. 7 липня ц.р. під час візиту до Чехії української делегації на чолі з президентом України, був підписаний Меморандум про взаєморозуміння щодо військово-технічного співробітництва, який передбачає спільне виробництво зброї та боєприпасів і модернізацію бронетехніки. Крім того, у межах меморандуму передбачено укладення й окремих контрактів між суб'єктами двох держав.¹⁴ У червні Міністерство національної оборони ЧР повідомило, що на чеському підприємстві ремонтуватимуть українські танки Т-64, які тривалий час знаходилися на зберіганні. Контракт на ремонт та модернізацію танків Т-64 уклали на підставі меморандуму між чеським державним підприємством VOP CZ та українським державним концерном «Укроборонпром», підписаному в лютому цього року. Цей проект – один із перших конкретних результатів співпраці після створення так званого оборонного кластеру, який має підтримати створення нових чесько-українських спільних підприємств. Його планують використовувати для збільшення виробництва військової техніки для потреб Сил оборони України. Також, було оголошено про плани передачі Чехією Силам оборони України бойових гелікоптерів та артилерійських боєприпасів, плани з навчання українських пілотів для винищувачів F-16. Існують плани з передачі Україні бойових гелікоптерів Мі-24/35, які зараз виводять з експлуатації ЗС ЧР. В травні 2022 року Чехія вже передавала ударні гелікоптери Мі-24 Україні. Під час візиту президента ЧР Петра Павла в Україну у квітні п.р. була

¹¹ Якщо Польща справді дала Україні Мі-24, там можуть бути свої особливості. <https://defence-ua.com/army-and-war/jakscho-polscha-spravdi-dala-ukrajini-mi-24-tam-mozhut-buti-svoji-osoblivosti-12154.html>

¹² The Polish-Ukrainian military partnership. Day 407 of the war. Andrzej Wilk Jakub Ber <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-04-07/polish-ukrainian-military-partnership-day-407-war>

¹³ Там само

¹⁴ <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayina-ta-chehyia-pragnut-spilno-vyroblvaty-zbroyu-i-bojeyprypasy/>

узгоджена співпраця з майбутнього виробництва перспективного легкого штурмовика F/A-259 Striker, який чеська авіабудівна компанія Aero Vodochody розробила спільно з Israel Aerospace Industries¹⁵.

Стосовно українсько-словацької співпраці слід зазначити, що як член НАТО та ЄС, Словаччина не розглядала Україну одним із основних партнерів у сфері ВТС. У свою чергу, Україна також не розглядала Словаччину як перспективний ринок для продукції підприємств українського ОПК.

Водночас, аналіз можливостей словацького ОПК свідчить про наявність окремих зразків ОВТ та технологій, які можуть посилити бойові можливості ЗСУ, сприяти реалізації спільних проектів виробництва перспективних, конкурентоспроможних зразків ОіВТ (відповідно до стандартів НАТО) з подальшим виходом з ними на ринки озброєнь. Крім того, налагодження співробітництва зі СР дозволить отримати українській стороні доступу до сучасних технологій.

При цьому слід мати на увазі, що певна частина словацького ОПК фактично перебуває під контролем іноземного збройового холдингу, що ускладнює пряму співпрацю. У свою чергу, словацькі виробники ОіВТ скаржаться на наявність великої кількості посередників, які часто створювали конкуренцію між українськими компаніями.

До того ж Росія протягом багатьох років вибудувала розгалужену мережу агентів впливу, використовуючи бізнес-середовище, в тому числі й в царині ОПК, що посилювало недовіру між словацькою та українською сторонами.

Нерозуміння та недооцінка потенціалу двостороннього співробітництва між Україною та СР в умовах відкритої російської агресії не лише не дозволяє посилити потенціал Збройних сил України (за рахунок перспективних проектів) але і непрямо сприяє проросійським силам в СР впливати на соціально-політичну ситуацію в країні та несе загрозу формування проросійської влади за результатами вересневих парламентських виборів та ймовірного коригування зовнішньополітичного курсу Словаччини.

Однак, як перспективний вектор співпраці слід розцінювати домовленість між Словаччиною та Україною щодо спільної розробки нового типу артилерійських систем та виробництва боєприпасів, про що було заявлено президенткою СР Зузаною Чапутовою за підсумками зустрічі з президентом України Володимиром Зеленським під час його візиту до Братислави¹⁶. Словацькі САУ «Zuzana 2» добре себе зарекомендували в ході бойових дій ЗСУ проти російських загарбників.

Румунські збройові заводи будуть збільшувати у чотири рази виробництво боєприпасів і стануть ключовими постачальниками для країн НАТО. За словами міністра економіки Румунії Флоріна Спатару, його міністерство вже схвалило деякі проекти будівництва нових ліній з виробництва боєприпасів як малого, так і великого калібру. На початку квітня ц.р., Варшава висловлювала своє незадоволення тим, що німецька оборонна група Rheinmetall вирішила створити не в Польщі, а в Румунії величезний сервісно-логістичний центр для танків, гаубиць і військової техніки, які постачають країни НАТО для потреб української армії. Згідно з затвердженим графіком, в Сату-Маре поблизу румунсько-українського кордону, планується створення такого центру, де

¹⁵ <https://www.defensenews.com/industry/2023/06/15/ukrainian-defense-firms-look-for-ties-to-europes-industry/>

¹⁶ <https://www.dw.com/uk/ukraine-ta-slovaccina-domovilisa-pro-spilne-virobnictvo-gaubic-ta-boepripasiv/a-66159607>

працюватимуть кілька сотень людей. Сервісний центр відіграватиме ключову роль у підтримці боєздатності західних бойових комплексів, які застосовуються українськими військами, та займатиметься їх матеріально-технічним забезпеченням.

У Польщі це сприйняли як втрачену можливість отримати додаткові замовлення з ремонту військової техніки. *«Це також втрачений шанс з заробітку для транспортних і залізничних компаній. Залишається відкритим питання, як могло так статися, що танки та бойова техніка, які доставляються з усього світу до польських портів, використовують лише польську залізничну інфраструктуру, а прибутки від реконструкції підуть до румунського бюджету?»¹⁷*

5.2. Євроформат.

На тлі російської агресії проти України ЄС окреслив необхідність зміцнення європейської обороноздатності. Становище в Європі, якого не було з часів Другої світової війни, вимагає від ЄС термінових рішень. Новий геополітичний контекст, коли країна – Росія, яку ще донедавна називали стратегічним партнером ЄС, стала його стратегічною загрозою, вимагає перегляду підходів Європи до ОПК. Хоча виробнича кооперація підприємств ОПК різних країн ЄС існує давно, однак кожна країна-член проводить незалежну політику в питанні виробництва та закупівлі ОіВТ, причому, переважна більшість країн орієнтується на американські зразки. Оборонна промисловість США, як найбільшої потуги НАТО, на відміну від європейської, перебуває у кращій формі.

Політики в Європі закликаючи протидіяти російській агресії, вимагають від компаній ОПК прискорити виробництво ОіВТ. Але десятиліття скорочення витрат на збройні сили та оновлення ОіВТ, малих військових бюджетів, мають наслідком недоінвестування підприємств ОПК і це дається взнаки. Компанії вимагають від своїх урядів довгострокових контрактів на виробництво ОіВТ. Розмови в Брюсселі про термінові інвестиції в ОПК повільно перетворюються на підписані довгострокові замовлення на зброю та боєприпаси.

Закупівля по лінії ЄС 1 млн. боєприпасів для України може слугувати прикладом першої вдалої спільної ініціативи. Однак, в тому що стосується виробництва та постачання більш складних видів ОіВТ, очевидно, що орієнтуватися на ЄС не доводиться. І проблема тут не у відсутності політичної волі, а в зарегульованості та наявності численних бюрократичних перешкод в рамках ЄС, що надзвичайно уповільнює швидку реалізацію контрактів, а саме це необхідно, беручи до уваги потреби, що їх диктує високий темп бойових дій.

Такий стан речей практично призвів до того, що національні уряди країн-членів ЄС воліють замовляти ОіВТ та кооперуватись з виробниками поза межами Європи, передусім, у США, але не виключно.

¹⁷ <https://bintel.org.ua/analytics/u-vevropi-po-spravzhnomu-perejmavutsya-trivayuchovu-rosijsko-ukrainskovu-vijnovu/>

В рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Адміністративної угоди між Міністерством оборони України та Європейським оборонним агентством (ЄОА) від 07.12.2015 р. передбачено розвиток співпраці з ЄОА, залучення до проектів програми Постійного структурованого співробітництва в сфері безпеки і оборони (PESCO). В 2020 році Брюсселем було ухвалено рішення щодо можливості залучення українських спеціалістів до роботи у складі Європейського оборонного комітету з питань стандартизації (European Defence Standardization Committee) та експертних груп ЄОА (ЕГ № 10 – Ammunition, ЕГ № 14 – Life Cycle Technical Documentation, ЕГ № 15 – Quality of electric power supply/Portable electric power generators), а також про приєднання української сторони до участі у роботі Проектної групи з питань логістичної підтримки “Project Team Logistic Support”¹⁸. Ці напрямки співпраці потрібні і важливі в умовах мирного часу, однак, пріоритетними в умовах війни є інші.

Європейський Союз планує до 2027 року інвестувати близько 8 млрд. євро в оборонні дослідження та розробки. Найбільшим проектом є розробка напівавтономного надводного судна середнього розміру EUROGUARD (Baltic Workboats).¹⁹ У межах проекту буде розроблено наступне покоління прототипу судна, яке поліпшить ефективність морських операцій і співробітництва між європейськими державами у морській сфері. Загальний бюджет проекту становить 95 млн. євро, з яких 65 млн. — кошти Європейської комісії та 30 млн. — кошти країн-учасниць. Цей проект важливий для України як Чорноморської держави.

5.3. Позаєвропейський формат в європейському контексті.

На відміну від неповоротких європейських компаній, їх південно-корейські конкуренти демонструють дива оперативного реагування на кон'юнктуру ринків ОіВТ. Досвід Південної Кореї також свідчить про те, що довічної військової підтримки союзників не буває і завжди від прямого імпорту ОіВТ необхідно рухатись в напрямку виробничої кооперації з локалізацією виробництва на території країни. На початку 2000-х Сеул розпочав реалізацію стратегічного плану розвитку ОПК, розрахованого на 10 років. Акцент робився, в тому числі, на поступовому заміщенні прямої закупки озброєнь і військової техніки у союзників, на часткову локалізацію її виробництва, ремонту і модернізації власними силами. Саме такий шлях за двадцять років привів Корею в ряд держав з найпотужнішим оборонно-промисловим потенціалом²⁰. При чому, корейські виробники зброї продовжують діяти в тісній взаємодії з материнськими компаніями в США і Європі. Яскравий приклад — тісна співпраця американських збройових гігантів Lockheed Martin та Raytheon Technologies з провідним корейським аерокосмічним виробником Korea Aerospace Industries²¹. Аналогічні приклади можна навести щодо співпраці ОПК двох країн в кораблебудівній галузі, виробництві бронетехніки.

¹⁸ Співробітництво України з ЄС у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах. <https://ukraine.eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnovi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnovi-politiki-bezpeki-i-oboroni>

¹⁹ <https://armyinform.com.ua/2023/07/09/proyekty-vevropejskogo-fondu-oborony/>

²⁰ Кан Д. С. Еволюція політики США щодо Кореї // Вісник ДонНУ імені Василя Стуса, Сер. Політичні науки, 2020. – С.40.

²¹ Raytheon оснастить південнокорейські літаки FA-50 радаром PhantomStrike. Мілітарний. 17 травня 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mil.in.ua/uk/news/raytheon-osnastyt-pivdennokorejski-litaky-fa-50-radarom-phantomstrike/>

Маневровість корейського ОПК у поєднанні з високою якістю ОіВТ на тлі повільності німецького ОПК та політичного тугодумства Берліна, спричинило переорієнтацію Польщі на Південну Корею в придбанні танків, гаубиць та винищувачів в рамках довгострокових контрактів, що передбачають локалізацію виробництва на території Польщі. Південна Корея уникає із зрозумілих причин прямого постачання ОіВТ чи співпраці з Україною в царині ОПК, однак, непряма взаємодія може мати місце в рамках тристоронньої кооперації в українсько-польському форматі.

Також певні перспективи містить співпраця з Тайванем через третю сторону в рамках хоча й обмеженого, проте важливого кола проектів виробництва «мізків» для високоточної «розумної» зброї. На жаль, унікальне вікно можливостей, що відкрилося в перші місяці російського вторгнення в 2022 році, для започаткування такої співпраці було змарноване українською стороною із-за інерційної заангажованості Києва на Пекін та нездатності переосмислити підходи. Низка європейських країн, передусім, Чехія, Словаччина, Польща, Литва налагодили плідну кооперацію з Тайванем, що безперечно є позитивним чинником для України на майбутнє.

5.4. Траєкторія руху.

Війна, попри її руйнівний характер, задає стратегічний вектор визначення місця України в архітектурі регіональної і глобальної безпеки. Траєкторія до нового оборонного статусу виглядає так:

- 1) гарантії військово-технічної підтримки на період до вступу в НАТО;
- 2) вступ в НАТО де-юре;
- 3) внутрішні перетворення з врахуванням досвіду війни в період до і після вступу для набуття необхідних оборонних спроможностей²².

Запуск цих перетворень – це практичне завдання, яке має вирішуватися навіть під час активної фази війни. Після ухвалення в травні ц.р. партнерами рішення щодо створення «авіаційної коаліції», на політичному рівні було закрито всі «побажання» стосовно зброї. Тепер на перший план виходить новий блок військово-політичних завдань: створення у діалозі з партнерами Future Force Concept для Сил оборони України, тобто бачення української «армії майбутнього». Як зазначав О. Резніков: «Без зовнішньої допомоги ми не будемо здатні здійснити швидке переозброєння та набуття спроможностей в оптимальний термін... Партнери, вочевидь, не будуть інвестувати в модель, яка, з одного боку, істотно відрізняється від принципів і стандартів НАТО. А з іншого – конфліктує з їхніми інтересами у військово-технічній та економічній сфері. Це визначає загальну рамку нашого руху». На початку червня ц.р. на розгляд уряду Міністерством оборони була передана концепція трансформації сектору оборони України. Від термінів надання Україні запрошення до членства в НАТО залежать плани довгострокового оборонного планування, включення/невключення потреб України до оборонного планування партнерів на дво- та багатосторонній основі. З цього випливає і нові обриси співпраці у військово-технічній сфері, яка має бути спрямована на

²² <https://www.mil.gov.ua/news/2023/07/07/konturi-ukrainskoi-oboroni-majbutnogo-kolonka-oleksiya-reznikova-informacijnomu-agentstvu-interfaks-ukraina/>

подолання ізоляції ОПК, його дерадянізацію, створення кластерів оборонних підприємств, зокрема з Чехією та Польщею.

6. Напрямки роботи, висновки, рекомендації.

Готуватися до повоєнного відновлення нашого оборонно-промислового комплексу і його інтеграції в міжнародні виробничі ланцюжки треба вже сьогодні, не чекаючи на Перемогу. Найвагоміші пріоритетні програми з розробки та виробництва:

- боєприпасів усіх різновидів;
- лінійки БПЛА різних класів;
- лінійки ракетної техніки;
- засобів РЕР і РЕБ;
- морських надводних та підводних безпілотних систем

Для цього потрібна міжнародна кооперація підприємств українського ОПК з закордонними партнерами.

В контексті ВТС з Європою ключове значення має розвиток партнерства з такими країнами як Чехія, Польща, Словаччина та Румунія, які логістично добре сполучені з Україною і які можна розглядати як зручні платформи для три- чи багатосторонніх проектів із залученням третіх країн.

Чітке визначення Німеччиною Росії в прийнятій у червні вперше в історії ФРН «Стратегії національної безпеки» як «найбільшої загрози для миру та безпеки в євроатлантичному регіоні в осяжному майбутньому», розширює для України можливості ВТС з цією країною, якщо вона не буде інерційно озиратися на Росію. Велика Британія, Франція, Італія, Швеція, Норвегія, Нідерланди та Бельгія являють собою перспективних партнерів для ВТС.

Проблемними для співпраці є Австрія та Швейцарія із-за їх нейтралізму, пацифізму та російських впливів. Країна з якою слід уникати партнерства в ВТС – Угорщина як з причин її малозначущості в європейському ОПК, так і в контексті ролі «троянського коня Росії» в ЄС і НАТО.

Важливо, що у Декларації G7, прийнятій у Вільнюсі, зафіксовано підтримку подальшого розвитку оборонно-промислової бази України: «...у сфері безпеки та сучасного військового обладнання на суші, в повітрі та на морі з пріоритетом на протиповітряну оборону, далекобійну артилерію та вогневі засоби дальньої дії, бронетехніку та інші ключові засоби, такі як бойова авіація, а також шляхом сприяння підвищенню рівня оперативної сумісності з євроатлантичними партнерами²³.

²³ G7: Joint declaration of support for Ukraine. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/07/12/g7-joint-declaration-of-support-for-ukraine/>

Для досягнення цілей важливими є низка **базових позицій**.

1. Пріоритет – БПЛА. Як показали бойові дії в Україні, а раніше в Нагірному Карабасі, сучасна війна – це також війна дронів. Росія недооцінила роль і значення БПЛА, тому зараз намагається надолужити згаяне. Завдання налагодження масового виробництва дронів оголошене в РФ пріоритетом №1. До 1 вересня п.р. має бути затверджено національний проект з виробництва лінійки БПЛА з відповідним пріоритетним фінансуванням з бюджету як на 2024 рік, так і на період до 2026 року²⁴.

Зволікання партнерів з наданням Україні далекобійної зброї і боєприпасів до неї, вимога не використовувати надану зброю по міжнародно визнаній території Росії, робить питання появи в Україні власних підприємства з виробництва дронів, стратегічним.

В цьому контексті для ОПК України важливо налагодити в кооперації з зарубіжними партнерами як масовий випуск власних БПЛА, так і засобів РЕБ для придушення ворожих дронів відповідно до законів, ухвалених ВР України щодо підтримки виробництва дронів, які набули чинності з 22 червня 2023 р.

В означеному контексті необхідне максимальне сприяння з боку дипломатичних установ України в країнах перебування щодо прискорення виконання необхідних процедур для ввезення як готових засобів, так і комплектуючих для послідуєчого виробництва в Україні.

2. Розвиток державно-приватного партнерства. Міністерству оборони, Міністерству з питань стратегічних галузей промисловості, «Укроборонпрому» потрібно усвідомити, що приватний сектор, дрібні підприємницькі ініціативи – не конкуренти, а партнери, особливо, якщо вони віднаходять відповідні форми міжнародної кооперації з виробництва певних видів зброї чи/та комплектуючих технологічно відносно простих та недорогих. Гнучкість та мобільність малого бізнесу, невеликий розмір підприємств є перевагою, яка доповнює спроможності гігантів ОПК. Завдання дипломатичних установ України за кордоном в цьому контексті полягає у віднайденні потенційних партнерів в країнах перебування для приватного українського збройного виробництва.

3. Збереження кадрового потенціалу. Не можна втрачати досвідчений інженерно-технічний склад та кваліфікованих працівників зруйнованих в ході військових дій підприємств, слід залучати їх до роботи на інших підприємствах ОПК, в тому числі не тільки розташованих в інших регіонах України, а й відрядженням на підприємства, локалізовані в сусідніх країнах, а також шляхом їх участі в підготовці за кордоном техніки, що передається партнерами Україні. Важливий кадровий резерв на повоєнний час – військові ремонтно-відновлювальних підрозділів ЗСУ, які обслуговують іноземну техніку, офіцери-логісти і безпосередньо залучені до отримання іноземних зразків озброєння від партнерів.

²⁴ Путин потребовал до 1 сентября утвердить национальный проект по развитию беспилотников. 13 июля 2023
<https://www.rbc.ru/rbcfreenews/64b00c3c9a79473897671f59?from=newsfeed>

4. Зниження виробничих ризиків. Сьогодні під цим мається на увазі переважно (часткова) локалізація виробництва за кордоном. Це позитивний момент. Але в повоєнних умовах одною з умов інвестування партнерами в український ОПК буде забезпечення безпеки виробництва (в тому числі через досвід нинішньої війни). Отже вже зараз при укладанні угод, проектуванні виробництва слід закладати відповідні стандарти безпеки – будівництво нових об'єктів з урахуванням «загрози зі сходу», розгортання виробничих потужностей в підземних або спеціально захищених приміщеннях, прикриття критичних промислових об'єктів засобами ППО/ПРО (в тому числі, можливо, за рахунок держав-партнерів) тощо. Безпека людей – це безпека інвестицій.

5. Безпілотний флот. Впровадження концепції Anti-Access / Area Denial в Чорному морі за допомогою морських дронів, є перспективним напрямком ВТС з партнерами. Флот морських дронів міг би допомогти розблокувати зерновий коридор і обмежити використання Чорноморського флоту РФ для здійснення ракетних атак, використовуватися для очищення берегової лінії від мін. Співпраця з Великобританією в цьому контексті є ключовою. В минулому році Британія передала шість дронів Remus-100 (Remote Environmental Measuring Units). Рекомендується почати переговорний процес з Британією по створенню спільного підприємства з виробництва дронів.

В контексті необхідності створення флотилії морських дронів в Україні, зусилля дипломатії доцільно спрямувати на долучення до пулу 10 держав-партнерів з Європи (Естонія, Польща, Нідерланди, Бельгія, Італія, Норвегія, Франція, Іспанія, Данія та Швеція), які ставлять собі за мету розробку стратегії захисту критичної інфраструктури на морі та відповідні технічні засоби.

6. Посилення військово-дипломатичного напрямку. МЗС спільно з МОУ опрацювати питання розширення аташатів з питань оборони в країнах, які є стратегічно важливими як для поточних поставок ОіВТ, так і для довгострокових проектів ВТС. Паралельно посилити контррозвідальний захист дипломатичних установ України в цих країнах.

Ці заходи дозволять у важкі для всієї держави часи, закласти фундамент потужного інтегрованого оборонно-промислового комплексу рівної серед рівних європейської потуги – України.

© Центр глобалістики «Стратегія XXI»

Автори:

Михайло Гончар, Оксана Іщук, Павло Лакійчук

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Центр глобалістики «Стратегія XXI»

вул. Щекавицька, 51 Офіс 26
Київ, 04071, Україна
Е-пошта: info@geostrategy.org.ua
<https://geostrategy.org.ua/>